

RECENZJA

dorobku naukowego o. dra **Michała Mrozka OP** ze szczególnym uwzględnieniem rozprawy habilitacyjnej pt. „**Habitus. Klucz do teologii moralnej św. Tomasza z Akwinu**”, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2025, zgodnie z art. 219 ust. 1. pkt 2b oraz opinia o jego działalności dydaktycznej i organizacyjnej.

Niniejszą recenzję przedkładam na podstawie decyzji Rady Doskonałości Naukowej (DRKN.Z7.400.2.2025 z dnia 07 listopada 2025 r.) oraz Uchwały Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (Uchwała Nr 6-2025/2026 z dnia 26 listopada 2025 r.) w sprawie powołania komisji w postępowaniu habilitacyjnym o. dra Michała Mrozka w dziedzinie i dyscyplinie nauki teologiczne.

Biografia naukowa Habilitanta i ogólna charakterystyka jego dorobku

Michał Mrozek OP uzyskał magisterium z teologii w 2001 roku na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie na podstawie pracy magisterskiej pt. „Szczęście w nauce moralnej św. Tomasza z Akwinu”, której promotorem był prof. Wojciech Giertych OP. W 2004 roku uzyskał licencjat kanoniczny na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu *Angelicum* w Rzymie, na podstawie pracy pt. „The Structure of the Compendium Theologiae of St. Thomas Aquinas”. Promotorem pracy licencjackiej był prof. Charles Morerod OP.

Rozprawę doktorską pt. „*Finis ultimus-beatitudo: The Principle of Christian Morality. The Summa Theologiae of St. Thomas Aquinas and Veritatis splendor*” napisał pod kierunkiem prof. Władysława Edwarda Kaczyńskiego OP na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu *Angelicum* w Rzymie. Dysertację obronił w 2010 roku, uzyskując stopień naukowy doktora nauk teologicznych.

Kariera naukowa dr. Michała Mrozka OP stanowi spójną ścieżkę rozwoju od magisterium w krakowskiej Papieskiej Akademii Teologicznej po prestiżowe studia na rzymskim uniwersytecie *Angelicum*, zwieńczone w 2010 roku obroną angielskojęzycznego doktoratu z zakresu teologii moralnej, który następnie został nostryfikowany w Polsce w 2012 roku. Fundamentem dorobku Habilitanta jest kilkanaście publikacji naukowych, w tym

obszerna monografia habilitacyjna o strukturze dziesięciu rozdziałów, a także liczne artykuły specjalistyczne i przekłady, które łącznie budują pozycję dr. Michała Mrozka OP jako uznanego znawcy myśli akwinackiej. Od 2008 roku naukowiec ten jest nierozdzielnie związany z Instytutem Tomistycznym w Warszawie, gdzie przez jedenaście lat, od 2013 roku, pełnił funkcję wicedyrektora, by w lipcu 2024 roku objąć stanowisko dyrektora tej jednostki. Jego aktywność organizacyjna wykracza poza Instytut, obejmując wieloletnie kierowanie Studium Dominicanum oraz dwuletni staż w Radzie Naukowej Instytutu De Republica, co w połączeniu z nieprzerwaną od 2004 roku działalnością dydaktyczną w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Polskiej Prowincji Dominikanów potwierdza jego wysokie kompetencje w kształceniu kadr naukowych i zarządzaniu nauką.

Międzynarodowy charakter działalności Habilitanta potwierdza udział w licznych sympozjach i konferencjach naukowych, w tym w prestiżowych międzynarodowych kongresach tomistycznych w Rzymie, a także kwerendy badawcze i praca z tekstami źródłowymi w językach klasycznych. Szczególnym rysem jego profilu zawodowego jest trwająca od 2008 roku obecność w przestrzeni publicznej, obejmująca siedem kluczowych i systematycznych projektów medialnych, które są wzorcowym przykładem popularyzacji wiedzy akademickiej. Cykl ten rozpoczął się od wywiadu w Radiu Józef (2008), poprzez ekspercki udział w audycjach TVN Religia (kwiecień 2011) oraz programie „Wierzę, wątpię, szukam” (maj 2011). W latach 2015-2016 Habilitant regularnie występował w telewizji Republika, prowadząc merytoryczne wykłady o naturze aniołów, praktyce modlitewnej oraz historii zakonu, a zwieńczeniem tej misji stała się autorska seria internetowa z 2020 roku poświęcona filozoficznym i teologicznym aspektom wolności, co w sposób syntetyczny domyka obraz uczonego łączącego głęboką analizę tekstów św. Tomasza z realnym oddziaływaniem społecznym.

Habilitant jest autorem 26 publikacji naukowych, w skład których wchodzi 1 publikacja książkowa, 11 artykułów w czasopiśmie naukowych, 14 rozdziałów w monografiach zbiorowych. Dorobek publikacyjny Habilitanta cechuje się znaczną dywersyfikacją form i zasięgu, obejmując monografię autorską, artykuły w punktowanych czasopiśmie oraz rozdziały w pracach zbiorowych. Na szczególną uwagę zasługuje konsekwentne wychodzenie poza krajowy obieg naukowy, co przejawia się w publikowaniu w językach obcych - głównie angielskim i włoskim - oraz we współpracy z ośrodkami zagranicznymi, w szczególności włoskimi i szwajcarskimi. W przedłożonym autoreferacie zabrakło zestawienia konkretnych wartości wskaźników bibliometrycznych, takich jak Impact Factor czy Indeks Hirscha.

Analiza działalności dr. Michała Mrozka OP w obszarze projektowym i społecznym ukazuje sylwetkę uczonego, który skutecznie łączy rygorystyczną pracę badawczą z zarządzaniem instytucjonalnym oraz aktywną obecnością w sferze publicznej. W wymiarze projektowym jego aktywność koncentruje się na długofalowym kierowaniu prestiżowymi jednostkami naukowymi i edukacyjnymi, co potwierdza wieloletnie pełnienie funkcji wicedyrektora, a obecnie dyrektora Instytutu Tomistycznego w Warszawie, gdzie odpowiada za koordynację prac badawczych i wydawniczych. Jego kompetencje w zakresie planowania i realizacji strategii edukacyjnych realizują się również poprzez kierowanie Studium Dominicanum oraz aktywny udział w pracach Rady Naukowej Instytutu De Republica, co pozycjonuje go jako eksperta mającego realny wpływ na kształtowanie polityki naukowej i upowszechnianie dziedzictwa intelektualnego w skali ogólnopolskiej.

W obszarze społecznym działalność Habilitanta przybiera formę nowoczesnej popularyzacji nauki, opartej na przekładzie złożonych koncepcji antropologicznych i etycznych na język zrozumiały dla współczesnego odbiorcy. Poprzez systematyczną obecność w mediach tradycyjnych oraz autorskie projekty w przestrzeni cyfrowej dr Mrozek realizuje misję edukacji społecznej, podejmując kluczowe dla współczesności tematy wolności, moralności i rozwoju osobowego. Jego zaangażowanie w dyskurs publiczny nie ogranicza się do doraźnych komentarzy, lecz jest przemyślaną formą oddziaływania społecznego, w której klasyczna myśl tomistyczna staje się narzędziem analizy aktualnych wyzwań kulturowych. Taka postawa pozwala na budowanie pomostu między zamkniętym środowiskiem akademickim a szerokim społeczeństwem, nadając jego pracy naukowej wyraźny walor użyteczności społecznej i promując wysokie standardy debaty etycznej.

Aktywność dr. Michała Mrozka OP w zakresie upowszechniania wyników badań realizuje się na dwóch komplementarnych płaszczyznach: ścisłej komunikacji naukowej oraz szeroko zakrojonej popularyzacji społecznej. W obiegu akademickim głównym narzędziem dyfuzji jego ustaleń badawczych jest monografia habilitacyjna poświęcona kategorii *habitus* oraz wcześniejsze dysertacje: doktorska i licencjacka, które autor prezentował podczas krajowych i międzynarodowych sympozjów, w tym prestiżowych kongresów tomistycznych w Rzymie. Jako dyrektor Instytutu Tomistycznego w Warszawie Habilitant nie tylko publikuje własne analizy, ale również aktywnie kształtuje politykę wydawniczą i badawczą tej jednostki, co pozwala na systemowe wprowadzanie wyników studiów nad myślą św. Tomasza z Akwinu do polskiego i zagranicznego dyskursu teologicznego.

Równolegle dr Mrozek podejmuje intensywne działania mające na celu transfer wiedzy specjalistycznej do szerokiego odbiorcy, wykorzystując w tym celu nowoczesne i tradycyjne

kanały medialne. Szczególnym przejawem tej aktywności są autorskie projekty internetowe, m.in. seria „Dwie wolności” z 2020 roku, które są przykładem skutecznej translacji hermetycznych pojęć metafizycznych na język współczesnych dylematów egzystencjalnych. Tak zintegrowany model upowszechniania wyników badań, łączący rygor naukowy z dużą dostępnością przekazu, czyni z Habilitanta istotnego uczestnika debaty publicznej, promującego klasyczne dziedzictwo intelektualne w sposób adekwatny do wymogów współczesnego społeczeństwa informacyjnego.

Działalność dydaktyczna i organizacyjna

Działalność dydaktyczna dr. Michała Mrozka OP charakteryzuje się wyjątkową ciągłością oraz silnym osadzeniem w strukturach kształcenia wyższego, co potwierdza ponad dwudziestoletni nieprzerwany staż pracy w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie, rozpoczęty w 2004 roku. Habilitant w swojej praktyce pedagogicznej koncentruje się na wykładach z zakresu teologii moralnej oraz duchowości, wypracowując autorski warsztat dydaktyczny oparty na metodach ułatwiających transmisję złożonych treści metafizycznych. W procesie nauczania systematycznie wykorzystuje opracowane przez siebie pomoce wizualne, takie jak tabele i schematy, które służą precyzyjnemu obrazowaniu skomplikowanych struktur antropologicznych oraz powiązań między władzami duszy a sprawnościami moralnymi. Jego zaangażowanie w proces kształcenia wykracza poza standardowe ramy wykładowe, obejmując istotny wymiar koordynacyjny i programowy, co znajduje odzwierciedlenie w dwukrotnym sprawowaniu funkcji dyrektora Studium Dominicanum (w latach 2020-2024 oraz ponownie od 2025 roku), gdzie odpowiada za kształtowanie strategii edukacyjnej i formację intelektualną słuchaczy.

Jako dyrektor Instytutu Tomistycznego oraz doświadczony pedagog, dr Mrozek łączy rygor akademicki z umiejętnością przekładu hermetycznego języka scholastycznego na potrzeby współczesnego odbiorcy, co czyni go kluczową postacią w procesie upowszechniania myśli akwinackiej w Polsce. Jego aktywność dydaktyczna znajduje naturalne i szerokie przedłużenie w działalności popularyzatorskiej, w której ramach poprzez liczne wystąpienia medialne i autorskie cykle internetowe realizuje misję nauczania poza murami uczelni, dostosowując poziom trudności przekazu do szerokiego spektrum odbiorców. Taki zintegrowany model pracy, spajający wieloletnie doświadczenie w formacji kleryków i studentów z nowoczesnym zarządzaniem jednostkami edukacyjnymi oraz aktywnością w przestrzeni cyfrowej, ukazuje

Habilitanta jako dydaktyka o pełnym profilu kompetencyjnym, który skutecznie łączy tradycyjną edukację teologiczną z aktualnymi wyzwaniami społecznymi.

Działalność organizacyjna dr. Michała Mrozka OP koncentruje się na długofalowym kierowaniu instytucjami naukowymi i edukacyjnymi, co potwierdza jego znaczące kompetencje w zakresie zarządzania nauką oraz kształtowania strategii badawczych. Kluczowym filarem tej aktywności jest wieloletnia praca w Instytucie Tomistycznym w Warszawie, z którym Habilitant jest związany od 2008 roku, przechodząc ścieżkę od pracownika afiliowanego, przez sprawowanie funkcji wicedyrektora w latach 2013-2024, aż po objęcie stanowiska dyrektora tej jednostki w lipcu 2024 roku. Równolegle dr Mrozek wykazuje się dużym zaangażowaniem w zarządzanie procesami edukacyjnymi jako dyrektor Studium Dominicanum, pełniąc tę funkcję w latach 2020-2024 oraz ponownie od lipca 2025 roku.

Doświadczenie organizacyjne Habilitanta znajduje uznanie również w gremiach zewnętrznych, czego wyrazem było powołanie go w skład Rady Naukowej Instytutu De Republica, w której zasiadał od marca 2021 do grudnia 2023 roku, uczestnicząc w pracach organu o charakterze ekspercko-doradczym. Uzupełnieniem tych funkcji jest prowadzona od 2004 roku stała działalność dydaktyczna w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie, gdzie jako wykładowca współtworzy ramy kształcenia przyszłych kadr teologicznych. Taki profil działalności, łączący kierowanie wyspecjalizowanymi instytutami badawczymi z udziałem w państwowych radach naukowych, sytuuje Habilitanta w roli sprawnego organizatora życia naukowego, potrafiącego skutecznie integrować rygorystyczne badania nad tradycją tomistyczną z nowoczesnymi wymogami instytucjonalnymi.

Dorobek naukowy (z wyłączeniem najważniejszego osiągnięcia naukowego wskazanego przez Habilitanta) - ogólna charakterystyka i ocena

Analiza dorobku naukowego dr. Michała Mrozka OP, z wyłączeniem jego głównego osiągnięcia monograficznego, ukazuje sylwetkę badacza o bardzo spójnej i logicznie nakreślonej ścieżce rozwoju, zorientowanej na gruntowne studia nad teologią moralną i antropologią św. Tomasza z Akwinu. Fundamentem tego dorobku jest międzynarodowa formacja akademicka uzyskana na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu (*Angelicum*) w Rzymie, gdzie Habilitant przygotował i obronił w języku angielskim zarówno licencjat kanoniczny, jak i doktorat. Jego wcześniejsze prace badawcze koncentrowały się na fundamentalnych zagadnieniach teleologicznych, w tym szczególnie na problematyce celu

ostatecznego i szczęścia (*beatitudo*) jako zasady moralności chrześcijańskiej w korelacji z nauczaniem encykliki *Veritatis splendor*. Dorobek ten, choć ilościowo skoncentrowany wokół kluczowych dysertacji, obejmuje również szereg studiów cząstkowych i analiz źródłowych, które dokumentują ewolucję zainteresowań autora od metafizyki celu ku szczegółowej analizie mechanizmów ludzkiego działania.

W ocenie ogólnej dorobek ten jawi się jako rzetelny i oparty na solidnym warsztacie filologicznym oraz historycznym, co przejawia się w biegłości pracy z tekstami greckimi i łacińskimi oraz w szerokim uwzględnieniu literatury światowej. Habilitant nie ogranicza się do powielania ustalonych schematów, lecz podejmuje trudną próbę translacji klasycznego języka tomistycznego na potrzeby współczesnej debaty teologicznej, co nadaje jego pracom walor aktualności. Istotnym elementem podlegającym ocenie jest również to, że jego działalność badawcza jest ściśle zintegrowana z pracą organizacyjną w Instytucie Tomistycznym oraz dydaktyką w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Polskiej Prowincji Dominikanów. Takie połączenie sprawia, że dorobek dr. Mrozka, mimo braku dominacji w bazach bibliometrycznych typu Web of Science, charakteryzuje się dużą głębią merytoryczną i wysoką użytecznością w środowisku specjalistycznym, będąc kompleksowym fundamentem pod monografię habilitacyjną i pozycjonując autora jako jednego z czołowych kontynuatorów myśli tomistycznej w polskim nurcie teologii moralnej.

Dorobek publikacyjny Habilitanta dzieli się na dwie komplementarne grupy: publikacje ściśle naukowe oraz prace o charakterze popularyzatorskim i medialnym.

Pierwsza grupa obejmuje dorobek akademicki, którego trzonem jest monografia habilitacyjna oraz wcześniejsze dysertacje (magisterska, licencjacka i doktorska). Zagadnienia podejmowane w tym nurcie koncentrują się na pogłębionej egzegezie myśli św. Tomasza z Akwinu, ze szczególnym uwzględnieniem teologii moralnej i antropologii. Autor analizuje fundamentalne kategorie, takie jak szczęście (*beatitudo*), cel ostateczny (*finis ultimus*) oraz kluczowe dla jego dorobku pojęcie *habitusu*. Badania te mają charakter interdyscyplinarny - łączą metafizykę, epistemologię i filozofię człowieka, dążąc do ukazania wewnętrznej struktury *Summy teologicznej* oraz mechanizmu kształtowania się cnót i wad we władzach pożądanym człowieka. Dominującą metodą jest tu podejście hermeneutyczne, polegające na przekładzie klasycznego języka scholastycznego na potrzeby współczesnej debaty o wolności i prawdzie.

Druga grupa publikacji i aktywności to dorobek popularyzatorski, realizowany poprzez wystąpienia w mediach tradycyjnych, takich jak telewizja i radio, oraz projekty internetowe. Zagadnienia poruszane w tej sferze są praktyczną aplikacją wyników badań naukowych do życia społecznego i duchowego szerokiego grona odbiorców. Tematyka tych prac obejmuje

m.in. historię i duchowość zakonu dominikańskiego, praktykę modlitwy, angelologię oraz refleksje nad sensem chrześcijańskich świąt. Szczególne miejsce zajmuje tu problematyka wolności (np. seria „Dwie wolności”), gdzie skomplikowane założenia teologiczne są prezentowane w sposób przystępny i komunikatywny, co służy edukacji społecznej i formacji intelektualnej odbiorców poza murami uczelni.

Syntetyczna analiza obu grup ukazuje model uczonego, który najpierw dokonuje rygorystycznej rekonstrukcji klasycznych pojęć w obiegu naukowym, a następnie skutecznie wprowadza je do dyskursu publicznego, nadając im walor aktualności i użyteczności społecznej.

Opinia na temat wskazanego przez Habilitanta najważniejszego osiągnięcia naukowego

Główne osiągnięcie badawcze dr. Michała Mrozka OP, zgodnie z jego własną deklaracją zawartą we wniosku i autoreferacie, to monografia zatytułowana „Habitus. Klucz do teologii moralnej św. Tomasza z Akwinu”, wydana w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2025 roku.

Monografia Habilitanta to obszerna, licząca 590 stron, studium teologiczne poświęcone zagadnieniom teologicznomoralnym zawartym w *Summie* teologicznej św. Tomasza z Akwinu. Studium otwiera wprowadzenie (s. 21-46), w którym autor szczegółowo zarysowuje genezę pracy, jej cel badawczy oraz dokonuje krytycznego przeglądu literatury przedmiotu. Tekst główny rozpoczyna się od pierwszego rozdziału (s. 51-104) poświęconego historycznej ewolucji pojęcia *héxis-habitus* od antyku po syntezę średniowieczną, po czym w rozdziałach drugim i trzecim (s. 111-190) następuje jego metafizyczne osadzenie w kategorii jakości oraz teorii aktu i możliwości. Czwarty rozdział (s. 193-222) koncentruje się na metodologii poznawania duszy poprzez analizę sprawności, natomiast rozdział piąty (s. 223-286) bada relację habitusu z naturą ludzką i władzami pożądanymi. Rozdział szósty (s. 289-332) wyjaśnia strukturę samego Traktatu o habitusach w *Summie teologicznej*, co znajduje rozwinięcie w rozdziałach siódmym i ósmym (s. 333-422) poprzez uszczegółowienie roli cnót, darów i łaski oraz analizę cnót teologalnych. Najobszerniejszy, dziewiąty rozdział (s. 423-528) stanowi szczegółowe studium cnót kardynalnych, zaś dziesiąty (s. 531-544) wieńczy wywód opisem pełni życia w błogosławieństwach i owocach Ducha Świętego. Całość zamyka zakończenie (s. 545-548), które syntetyzuje wyniki badań i podkreśla wagę przywrócenia kategorii habitusu we współczesnej teologii.

Wprowadzenie do monografii dr. Michała Mrozka OP stanowi merytorycznie nasyczone i metodologicznie klarowne uzasadnienie podjętej tematyki. Autor trafnie diagnozuje w nim współczesną marginalizację pojęcia *habitus*, które zbyt często bywa sprowadzane do bezrefleksyjnego, mechanicznego nawyku. Centralnym walorem tej części jest postawienie odważnej tezy o „zwoornikowym” charakterze sprawności jako „ściany nośnej” systemu Akwinaty - podejście to skutecznie wypełnia istotną lukę w polskim i światowym piśmiennictwie teologicznym. Choć Habilitant rzetelnie uprzedza o wysokim stopniu trudności partii metafizycznych (co może sugerować pewną hermetyczność wywodu), to właśnie ta precyzja buduje fundament pod systematyczną rekonstrukcję antropologii. Z perspektywy krytycznej warto jednak zauważyć, że przyjęty paradygmat klasyczny, mimo budowania mostów z etyką cnót, przedkłada pogłębioną analizę wewnątrzsystemową nad bezpośredni dialog z nowoczesnymi naukami kognitywnymi. Ostatecznie jednak wprowadzenie to wzorowo definiuje narzędzia badawcze i strukturę dalszej rekonstrukcji antropologii habitualnej.

Rozdział pierwszy monografii dr. Michała Mrozka OP nosi tytuł „Klasyczne znaczenie pojęcia *héxis-habitus*” i obejmuje strony od 51 do 104. Stanowi on fundament historyczno-filologiczny całej pracy dzięki zawartej w nim szczegółowej rekonstrukcji ewolucji pojęcia od starożytności greckiej i łacińskiej aż po syntezę dojrzałego średniowiecza.

Analiza krytyczna tego rozdziału pozwala docenić erudycję autora, który nie ogranicza się jedynie do kanonu filozoficznego (Platona, Arystotelesa), ale sięga po źródła rzadziej przywoływane w tym kontekście, jak historyk Polibiusz czy abba Doroteusz z Gazy, co pozwala ukazać powszechność i wieloznaczność terminu *héxis* w kulturze antycznej. Autor trafnie wskazuje na moment przejścia pojęcia ze sfery opisu zewnętrznej postawy do głębokiej struktury antropologicznej, co w świecie łacińskim (Cyceron, Seneka, św. Augustyn) zaowocowało utożsamieniem *habitusu* ze stabilnym stanem ducha i cnotą. Szczególną wartość badawczą ma ukazanie średniowiecznych sporów wokół relacji natury i łaski, gdzie Habilitant precyzyjnie osadza myśl św. Tomasza na tle poszukiwań Filipa Kanclerza i Alberta Wielkiego, wykazując, że Tomaszowy *habitus* stał się koniecznym narzędziem do teologicznego wyjaśnienia współpracy człowieka z Bożą pomocą.

Z perspektywy krytycznej można zauważyć, że rozdział ten pełni funkcję niemal encyklopedycznego wprowadzenia, co z jednej strony porządkuje wiedzę, ale z drugiej może sprawiać wrażenie nadmiernego nagromadzenia świadectw historycznych kosztem ich syntetycznego komentarza, który pojawia się dopiero w dalszych partiach dzieła. Niemniej jednak rzetelność, z jaką autor analizuje filologiczne niuanse (rozdzielenie między *habitus*

a *dispositio*), jest kluczowa dla uniknięcia błędnych interpretacji w późniejszych, *stricte* teologicznych rozdziałach pracy. Rozdział ten skutecznie dowodzi, że św. Tomasz nie stworzył swojej teorii w próżni, lecz dokonał genialnej syntezy wieków tradycji, nadając zastanym pojęciom nowy systemowy wymiar.

Rozdział drugi, zatytułowany „Habitus a kategorie” (s. 111-152), stanowi fundament ontologiczny całego studium, w którym autor podejmuje rygorystyczną próbę osadzenia badanego pojęcia w klasycznej siatce arystotelesowskich kategorii. Głównym walorem tej części jest drobiazgowa analiza jakości jako przypadłości, ze szczególnym uwzględnieniem dystynkcji między *habitus* a *dispositio*, co pozwala autorowi wykazać, że sprawność moralna nie jest jedynie przelotnym stanem, lecz trwałą i „trudno usuwalną” (*difficile mobilis*) dyspozycją podmiotu.

Habilitant z dużą biegłością porusza się wewnątrz metafizyki scholastycznej, argumentując, że *habitus* jest koniecznym dopełnieniem natury w porządku działania, co chroni tomistyczną koncepcję cnoty przed sprowadzeniem jej do czystego behawioryzmu czy mechanicznego nawyku. Z perspektywy krytycznej należy jednak zauważyć, że gęstość terminologiczna oraz wysoki stopień abstrakcji tej partii tekstu czynią ją jedną z najbardziej wymagających dla czytelnika; bez solidnego przygotowania w zakresie filozofii bytu, subtelne rozróżnienia ontologiczne dotyczące gatunków jakości mogą wydawać się hermetyczne. Autor świadomie rezygnuje tu z szerokiej konfrontacji z nowożytnymi teoriami psychologicznymi na rzecz pogłębionej analizy wewnątrzsystemowej, co zapewnia dziełu wyjątkową spójność, ale jednocześnie definiuje je jako pracę *stricte* specjalistyczną. Niemniej jednak rozdział ten skutecznie dowodzi, że teologia moralna św. Tomasza jest nierozzerwalnie zintegrowana z ontologią, co nadaje dalszym wywodom o cnotach i darach niezbędny ciężar naukowy i obiektywny fundament.

Rozdział trzeci, zatytułowany „Habitus w relacji do aktu i możliwości” (s. 153-190), jest intelektualnym sercem monografii dr. Michała Mrozka OP, w którym autor przechodzi od statycznej klasyfikacji kategorii do dynamicznego opisu funkcjonowania ludzkiej natury. Pogłębiona analiza krytyczna tej części ujawnia niezwykle precyzyjną, z jaką Habilitant rekonstruuje arystotelesowsko-tomistyczną teorię „aktu pierwszego”, czyniąc z niej klucz do zrozumienia stabilności ludzkiego charakteru.

Głównym osiągnięciem tego rozdziału jest wykazanie, że *habitus* nie jest jedynie pasywnym stanem posiadania pewnej umiejętności, lecz specyficznym rodzajem aktu, który autor - za Akwinatą - definiuje jako „akt pierwszy” (*actus primus*). W tym ujęciu sprawność jawi się jako ontologiczny pomost między „nagą możliwością” (*potentia nuda*), czyli surową zdolnością władz

duszy do działania, a „aktem drugim” (*actus secundus*), będącym konkretnym, doraźnym czynem. Autor przekonująco argumentuje, że to właśnie dzięki *habitusowi* władze, takie jak intelekt czy wola, zostają „nastrojone” i trwale udoskonalone, co pozwala podmiotowi na natychmiastową gotowość do działania, nawet jeśli w danej chwili nie wykonuje on żadnej operacji. Ta koncepcja „drugiej natury” pozwala Habilitantowi na skuteczne odparcie zarzutów o mechanicyzm czy behawioryzm; *habitus* nie jest automatycznym odruchem, lecz jakościowym wzbogaceniem bytu, które czyni działanie nie tylko łatwiejszym i sprawniejszym, ale przede wszystkim bardziej wolnym i radosnym.

Z perspektywy krytycznej należy docenić sposób, w jaki dr Mrozek OP wykorzystuje źródła, w tym szczególnie kwestię *De virtutibus in communi*, do budowy spójnego systemu psychologii metafizycznej. Autor wykazuje, że bez tak zdefiniowanej sprawności ludzkie życie moralne byłoby jedynie zbiorem przypadkowych odizolowanych od siebie aktów, pozbawionych wewnętrznej ciągłości. Jednocześnie analiza ta obnaża wysoki stopień trudności tekstu; autor operuje tu niezwykle esencjonalną siatką pojęciową, w której subtelne rozróżnienia między różnymi rodzajami możliwości (*potentia habitualis* vs *potentia activa*) mogą być wyzwaniem dla czytelnika niebędącego specjalistą. Można również zauważyć, że Habilitant decyduje się na niemal całkowitą izolację wywodu wewnątrz paradygmatu tomistycznego - choć buduje „mosty” pojęciowe, unika bezpośredniej konfrontacji z nowożytną neurobiologią czy psychologią poznawczą, co z jednej strony zapewnia pracy monumentalną spójność, z drugiej zaś definiuje ją jako dzieło wybitnie specjalistyczne, zakorzenione w klasycznej metafizyce bytu. Ostatecznie rozdział ten udowadnia, że dla św. Tomasza (i dla samego Habilitanta) rozwój moralny jest w istocie procesem ontologicznym - realną przemianą bytu ludzkiego, który poprzez cnoty zmierza do pełnej aktualizacji swoich najwyższych możliwości.

Rozdział czwarty, zatytułowany „Poznaj samego siebie” (s. 193-222), jest w monografii dr. Michała Mrozka OP kluczowym zwrotem metodologicznym, przenoszącym ciężar analiz z czystej ontologii w stronę epistemologii i psychologii poznania. Autor z niezwykłą precyzją rekonstruuje w nim Tomaszową drogę samopoznania, która opiera się na realistycznym założeniu, że ludzki intelekt nie ma bezpośredniego wglądu w swoją istotę czy posiadane sprawności, lecz odkrywa je dopiero poprzez refleksję nad własnymi aktami skierowanymi ku rzeczywistości zewnętrznej. Fundamentem tego wywodu jest klasyczny schemat zależności między przedmiotem, aktem, władzą a habitusem, gdzie to właśnie „przedmiot formalny” działania staje się czynnikiem specyfikującym, pozwalającym na obiektywne odróżnienie jednej cnoty od drugiej.

Habilitant przekonująco argumentuje w tej części pracy, że o gatunku moralnym habitusu decyduje nie tyle surowa „materia” czynu, ile jego „format” – czyli wewnętrzny cel i motywacja, które nadają działaniu konkretny kształt intelektualny i wolitywny. W poszerzonej analizie autor kładzie szczególny nacisk na arystotelesowskie kryterium radości i łatwości działania; wykazuje, że trwałe posiadanie habitusu objawia się w sferze afektywnej poprzez poczucie ukontentowania i sprawność wykonawczą, co jest empirycznym dowodem na to, że dana cnota stała się dla podmiotu jego „drugą naturą”. Z perspektywy krytycznej rozdział ten jawi się jako niezbędny „protokół badawczy”, który chroni tomistyczną antropologię przed pułapkami subiektywizmu i czystego psychologizmu, osadzając naukę o cnotach w rzetelnym i sprawdzalnym doświadczeniu ludzkiej sprawczości.

Mimo wysokiego stopnia metafizycznej gęstości, wymagającej od czytelnika biegłego poruszania się w subtelnych rozróżnieniach terminologicznych, autor przekonująco dowodzi, że samopoznanie u Akwinaty nie sprowadza się do izolowanej introspekcji. Jest to raczej dynamiczny proces odkrywania prawdy o sobie poprzez analizę obiektywnych owoców ludzkiego działania w świecie. Tak skonstruowany rozdział jest niezbędnym fundamentem pod praktyczną część studium, dostarczając precyzyjnego instrumentarium do identyfikacji konkretnych sprawności moralnych analizowanych w dalszym toku monografii.

Rozdział piąty, zatytułowany „Habitus i ludzka natura” (s. 223-286), stanowi w monografii dr. Michała Mrozka OP kluczowe przejście od abstrakcyjnych struktur metafizycznych do konkretnego antropologii teologicznej. Habilitant zawarł w nim wyniki badań nad ontologicznym podłożem, na którym zakorzeniają się sprawności moralne. Autor z dużą precyzją analizuje w nim architekturę ludzkich władz - rozumu, woli oraz uczuć - wykazując, że nie są one układami statycznymi, lecz dynamicznymi sferami podlegającymi procesowi „habitualizacji”. Głównym walorem tej części jest ukazanie, w jaki sposób powtarzalne akty operacyjne trwale „przetwarzają” i udoskonalają władze duszy, czyniąc z habitusu swego rodzaju „drugą naturę”, która spaja rozproszone dążenia człowieka w spójny kierunek ku dobru. W perspektywie krytycznej na szczególną uwagę zasługuje sposób, w jaki Habilitant wpisuje kategorię habitusu w dramat ludzkiej kondycji, analizując przejście od pierwotnej sprawiedliwości do stanu natury zranionej przez grzech pierworodny. Autor przekonująco argumentuje, że skutki upadku - interpretowane za św. Tomaszem jako rany natury - polegają m.in. na utracie pierwotnej habitualnej łatwości w czynieniu dobra, co czyni proces nabywania cnót (zarówno naturalnych, jak i wlnych) niezbędnym narzędziem terapeutycznym i rewaloryzacyjnym. Rozdział ten skutecznie dowodzi, że w systemie Akwinaty moralność nie jest zewnętrznym gorsetem nałożonym na naturę, lecz jej wewnętrznym doprecyzowaniem

i uzdrowieniem. Choć rygorystyczne trzymanie się scholastycznej siatki władz duszy może budzić pytania o relację do współczesnych nurtów holistycznych, to właśnie ta dyscyplina pozwala autorowi na sformułowanie niezwykle spójnej syntezy, w której habitus jawi się jako bytowa odpowiedź na zranienie człowieka i konieczny warunek jego powrotu do pełnej integralności. Ostatecznie rozdział piąty odgrywa rolę niezbędnego fundamentu pod analizę Traktatu o habitusach, ukazując, że rozwój moralny jest w swej istocie głębokim procesem ontologicznym, angażującym całą strukturę bytu ludzkiego.

Rozdział szósty, zatytułowany „Umiejscowienie i struktura Traktatu o habitusach” (s. 289-332), stanowi centralny punkt systematyczny monografii, w którym dr Michał Mrozek OP dokonuje szczegółowej „wiwisekcji” kluczowych kwestii *Summy teologicznej* (I-II, qq. 49-54). Autor z dużą wnikliwością uzasadnia w nim tezę, że Traktat o habitusach nie jest jedynie technicznym uzupełnieniem antropologii, lecz jest niezbędnym zwornikiem łączącym ogólną naukę o człowieku z uszczegółowioną etyką cnót i wad.

Kluczowy atut tej części stanowi analiza architektury *Summy teologicznej*, sytuująca habitusy jako *principia intrinseca* obok władz operatywnych. Autor skutecznie odtwarza zamysł św. Tomasza: po opisie szczęścia i natury aktów, naturalnym dopełnieniem stają się trwałe dyspozycje, które te akty generują i którymi kształtują podmiot. Szczególnie wartościowe poznawczo są rozważania nad dynamiką habitusów - ich powstawaniem, potęgowaniem (*augmentum*) oraz zanikaniem (*corruptio*). Ukazując habitus jako byt dynamiczny, zależny od konkretnego zaangażowania człowieka, Habilitant nadaje tomistycznej etyce wymiar wybitnie realistyczny, unikając ujęć czysto abstrakcyjnych.

Z perspektywy badawczej niezwykle istotne jest również omówienie podmiotu habitusu, gdzie autor analizuje, w których władzach duszy poszczególne sprawności mogą „zakotwiczyć”. Wykazuje, że o ile intelekt i wola są naturalnymi siedliskami habitusów duchowych, o tyle władze zmysłowe (uczucia) uczestniczą w nich w stopniu, w jakim są podporządkowane rozumowi. Choć rygoryzm systematyczny tej części może być wyzwaniem dla czytelnika poszukującego szybkich konkluzji, to właśnie ta drobiazgowość stanowi o naukowej sile monografii, dostarczając precyzyjnych narzędzi do zrozumienia mechanizmu formacji człowieka. Rozdział ten ostatecznie pieczętuje postulat Habilitanta o „ścianie nośnej” systemu, ukazując, że bez Traktatu o habitusach cała konstrukcja teologii moralnej Akwinaty straciłaby swoją wewnętrzną spójność i realizm antropologiczny.

W siódmym rozdziale monografii (s. 333-370) Autor przenosi analizę na poziom *Prima Secundae*, definiując cnotę jako *habitus operativus bonus*. W ujęciu tym cnota jawi się jako sprawność dynamiczna (operatywna), która trwale usposabia władze duchowe do czynów

obiektywnie dobrych i celowościowych. Najistotniejszym wkładem tej partii materiału jest eksplikacja mechanizmu, dzięki któremu ogólna kategoria ontologiczna habitusu zyskuje swój moralny konkret, co staje się fundamentem dla wyjaśnienia synergii między naturą a łaską. Doktor Mrozek OP poddaje pogłębionej egzegezie cnoty wlane i dary Ducha Świętego, wykazując ich habitualną strukturę. Dowodzi on, że nie są one jedynie doraźnymi poruszeniami, lecz stałymi, nadprzyrodzonymi dyspozycjami, które nastroją władze duszy na uległe przyjmowanie Bożych natchnień.

W perspektywie krytycznej na szczególną uwagę zasługuje sposób, w jaki Autor sytuuje łaskę i cnoty teologalne w strukturze antropologicznej. Wykazuje on, że o ile cnoty doskonałą konkretne władze operatywne, o tyle łaska (*habitus entitativus*) przeobraża samą esencję duszy, tworząc fundament dla całości życia duchowego. Rozdział ten skutecznie podważa uproszczone, woluntarystyczne interpretacje tomizmu, dowodząc, że ludzka sprawność zostaje wyniesiona na poziom nadprzyrodzony z pełnym poszanowaniem jej naturalnej struktury; proces ten Habilitant trafnie określa mianem „uskrzydlenia” natury przez dary. Choć drobiazgowo egzegeza kwestii 55-70 *Prima Secundae* stanowi dla czytelnika wyzwanie, to właśnie ten rygor badawczy pozwala ukazać głęboką spójność, w której porządek natury i łaski wzajemnie się przenikają wewnątrz habitualnej struktury podmiotu. Ostatecznie rozdział siódmy jawi się jako kluczowy „łącznik” teologiczny, czyniąc z habitusu uniwersalną kategorię zdolną pomieścić całą dynamikę chrześcijańskiej doskonałości.

Rozdział ósmy, zatytułowany „Uszczegółowienie na poziomie *Secunda Secundae*” (s. 371-422), jest w monografii dr. Michała Mrozka OP momentem przejścia od ogólnych struktur Traktatu o habitusach do ich konkretnej, egzystencjalnej aplikacji w obszarze cnót teologalnych. Autor z dużą precyzją analizuje w nim wiarę, nadzieję i miłość nie jako abstrakcyjne pojęcia, lecz jako realne, wlane habitusy, które trwale dysponują władze człowieka - intelekt i wolę - do relacji z Bogiem jako celem nadprzyrodzonym. Głównym walorem tej części jest rygorystyczne wykazanie, w jaki sposób teologia moralna św. Tomasza zyskuje swoją specyfikę właśnie dzięki habitualnemu ujęciu cnót wlnych; autor przekonująco argumentuje, że bez kategorii habitusu chrześcijańska wizja wiary czy miłości zostałaby sprowadzona jedynie do serii odizolowanych aktów, tracąc swój charakter trwałego „zakorzenienia” w bycie ludzkim.

W perspektywie krytycznej na szczególną uwagę zasługuje analiza miłości (*caritas*) jako „formy wszystkich cnót”. Habilitant z niezwykłą wnikliwością rekonstruuje Tomaszową myśl o tym, jak miłość, będąc habitusem, nadaje ostateczny kształt i kierunek wszystkim innym sprawnościom, zarówno wlnym, jak i nabytym, jednocząc całe życie moralne wokół

najwyższego Dobra. Autor skutecznie rozwiązuje tu problem „współpracy” między różnymi warstwami habitusów, pokazując, że wiara i nadzieja bez miłości pozostają sprawnościami „nieuformowanymi”, co ma fundamentalne znaczenie dla duchowej diagnostyki rozwoju człowieka. Z perspektywy metodologicznej rozdział ten jest popisowy pod względem systematyki - autor wiernie podąża za strukturą *Secunda Secundae*, jednocześnie nie tracąc z oczu głównej tezy o habitusie jako kluczu interpretacyjnym.

Choć zwięzłość wywodu teologicznego i głębokie osadzenie w scholastycznych sporach o naturę aktów wewnętrznych (np. *credere in Deum* vs *credere Deo*) może być wymagające dla czytelnika, to właśnie ta szczegółowość pozwala Habilitantowi na udowodnienie, że tomizm jest systemem kompletnym, w którym najwyższe poruszenia duszy znajdują swoje racjonalne i bytowe wyjaśnienie. Rozdział ten ostatecznie pieczętuje obraz człowieka jako podmiotu, który dzięki nadprzyrodzonym habitusom zostaje realnie przeobstwoniony w swoich operacjach, co stanowi teologiczne zwieńczenie wcześniejszych analiz antropologicznych. Autor z dużą maestrią pokazuje, że dla Akwinaty życie duchowe to nie tylko kwestia woli, ale przede wszystkim kwestia nowej „sprawności bycia”, która umożliwia człowiekowi udział w życiu samego Boga.

Rozdział dziewiąty, zatytułowany „Cnoty kardynalne” (s. 423-528), to najobszerniejsza i najbardziej szczegółowa partia monografii dr. Michała Mrozka OP, będąca swoistym „laboratorium”, w którym ogólna teoria habitusu zostaje poddana sprawdzianowi w konkretnych obszarach ludzkiego życia. Autor z ogromną erudycją dokonuje tu systematycznego przeglądu czterech cnót: roztropności, sprawiedliwości, męstwa i umiarkowania, ukazując każdą z nich nie jako teoretyczny postulat, ale jako precyzyjnie ukształtowany habitus konkretnej władzy duszy. Głównym walorem tej części jest rygorystyczne wykazanie, jak roztropność - jako *auriga virtutum* (woźnica cnót) - pełni funkcję intelektualnego habitusu, który „nadaje miarę” pozostałym sprawnościom, spajając porządek poznawczy z porządkiem wykonawczym.

W perspektywie krytycznej tego rozdziału na szczególną uwagę zasługuje sposób, w jaki Habilitant analizuje „habitualizację” ludzkich emocji w kontekście męstwa i umiarkowania. Autor przekonująco argumentuje, że te cnoty nie polegają na tłumieniu uczuć, lecz na ich trwałym „nastrojeniu” i udoskonaleniu przez rozum, co pozwala na harmonijną współpracę między sferą afektywną a duchową. Szczególnie cenna jest analiza sprawiedliwości jako habitusu woli ukierunkowanego na relację z „innym”, co pozwala autorowi na osadzenie tomistycznej etyki w szerokim kontekście społecznym i prawnym. Z perspektywy badawczej rozdział ten imponuje dbałością o detale - autor nie tylko opisuje same cnoty, ale również

przyporządkowane im wady, co czyni z tej części dzieła niemal kompletną mapę ludzkiego charakteru.

Choć objętość tego rozdziału (ponad sto stron) oraz nagromadzenie szczegółowych dystynkcji scholastycznych może sprawiać wrażenie „encyklopedyczności”, dr Mrozek konsekwentnie utrzymuje narracyjną jedność, powracając do centralnej tezy o habitusie jako fundamencie stałości moralnej. Krytycznie patrząc, należy podkreślić, że jest to fragment dzieła, w którym najbardziej widać potrzebę stosowanych przez autora pomocy wizualnych (tabel i schematów), gdyż bogactwo powiązań między cnotami a darami Ducha Świętego (analizowanymi w relacji do cnót kardynalnych) tworzy strukturę niezwykle złożoną. Ostatecznie rozdział dziewiąty dowodzi, że dla Akwinaty (i dla Habilitanta) doskonałość moralna to nie kwestia doraźnych wyborów, ale rzetelnie wypracowana „sprawność bycia” w każdej sferze ludzkiej egzystencji, od najbardziej zmysłowej po czysto duchową. Jest to bez wątpienia najbardziej „praktyczna” część studium, która ukazuje realizm tomistycznej antropologii w całej jej okazałości.

Rozdział dziesiąty, zatytułowany „Pełnia życia” (s. 531-544), pełni funkcję teleologicznego i egzystencjalnego zwieńczenia monografii dr. Michała Mrozka OP. Choć jest to rozdział najkrótszy, ma on kluczowe znaczenie dla domknięcia całej architektury myślowej dzieła, przenosząc punkt ciężkości z opisu struktur (habitusów i cnót) na ich ostateczny owoc, jakim są najdoskonalsze akty ludzkie. Autor z dużą wnikliwością analizuje tu błogosławieństwa oraz owoce Ducha Świętego, ukazując je nie jako abstrakcyjne ideały, lecz jako konkretne przejawy „aktualizacji” habitualnego potencjału człowieka.

Głównym walorem tej części jest rygorystyczne wykazanie związku między stabilną dyspozycją (habitusem) a dynamizmem życia duchowego. Habilitant przekonująco argumentuje, że błogosławieństwa są w istocie aktami cnót i darów Ducha Świętego osiągającymi swój szczyt, natomiast owoce stanowią ostateczne radosne dopełnienie tych aktów, będąc znakiem pełnej harmonii między naturą a łaską. Autor z dużą maestrią powraca w tym miejscu do motywów obecnych w jego wcześniejszych badaniach nad szczęściem (*beatitudo*), udowadniając, że cały system moralny św. Tomasza jest zorientowany na integralne spełnienie osoby.

W perspektywie krytycznej na szczególną uwagę zasługuje sposób, w jaki autor rozwiązuje problem relacji między wysiłkiem moralnym a pasywnością wobec działania Bożego. Wykazuje on, że „pełnia życia” nie jest stanem statycznym, lecz najwyższą formą aktywności, w której ludzka wolność, dzięki wypracowanym i wlanym sprawnościom, staje się w pełni responsywna na natchnienia Boże. Z perspektywy kompozycyjnej rozdział ten stanowi doskonałą klamrę dla całej monografii - jeśli rozdziały początkowe opisywały „fundamenty”

i „ściany nośne” (metafizykę habitusu), to rozdział dziesiąty opisuje „zamieszkanie” w tej budowli, czyli konkretne doświadczenie pokoju i radości wypływające z uporządkowanego wnętrza.

Choć relatywna zwięzłość tego rozdziału w porównaniu do obszernych analiz cnót kardynalnych może budzić niedosyt, jego syntetyczny charakter jest w pełni uzasadniony - służy on bowiem nie tyle nowej analizie, ile raczej „podsumowaniu przez cel”. Krytycznie patrząc, warto zauważyć, że to właśnie tutaj najsilniej wybrzmiewa teza Habilitanta o habitusie jako kluczu do teologii moralnej; bez perspektywy „pełni życia”, o której mowa w tym rozdziale, cała teoria sprawności mogłaby zostać zredukowana do jałowego technicyzmu. Autor skutecznie udowadnia, że dla Akwinaty (i dla współczesnej teologii) habitus jest narzędziem autentycznego wyzwolenia człowieka ku dobru, które znajduje swoją kulminację w udziale w życiu samego Boga. Rozdział ten ostatecznie pieczętuje naukowy i duchowy walor dzieła, ukazując teologię moralną jako drogę do pełni człowieczeństwa.

Zakończenie monografii dr. Michała Mrozka OP (s. 545-556) to intelektualne i systemowe domknięcie całego studium, w którym autor z dużą siłą przekonywania pieczętuje swoją główną tezę o „zwochnikowym” charakterze kategorii *habitus* w architekturze *Summy teologii*. Habilitant ostatecznie rewaloryzuje tę kategorię, wykazując, że jej marginalizacja w nowożytnej etyce doprowadziła do kryzysu rozumienia dynamizmu osoby, a przywrócenie jej centralnego miejsca pozwala uniknąć dwóch skrajności: martwego legalizmu oraz woluntarystycznego aktywizmu. Autor przekonująco argumentuje, że sprawność jest „ścianą nośną”, która nadaje życiu moralnemu niezbędną ciągłość i podmiotową stabilność, czyniąc z tomistycznej propozycji realizm antropologiczny najwyższej próby.

W poszerzonej perspektywie krytycznej na szczególną uwagę zasługuje sposób, w jaki zakończenie syntetyzuje relację między naturą a łaską, podkreślając, że habitusy wlane i dary Ducha Świętego nie zastępują naturalnych struktur człowieka, lecz udoskonalają je zgodnie z ich własną ontologią. To „uskrzydlenie” natury przez łaskę, opisane w podsumowaniu, stanowi kluczowy wniosek dla współczesnej teologii duchowości, chroniąc ją przed pokusami kwietyzmu czy pelagianizmu. Habilitant wskazuje również na istotne implikacje pedagogiczne swojej pracy, sugerując potrzebę powrotu do formowania cnót jako trwałego fundamentu wychowania, co jest odważną odpowiedzią na współczesne modele edukacyjne skupione jedynie na doraźnych efektach.

Z perspektywy badawczej zakończenie jest napisane z dużą pewnością metodologiczną, choć krytycznie można zauważyć, że autor decyduje się pozostać niemal wyłącznie wewnątrz bezpiecznych granic klasycznej metafizyki bytu. Choć zapewnia to pracy monumentalną

spójność i chroni przed rozmyciem pojęciowym, ogranicza jednocześnie pole bezpośredniej konfrontacji z neurobiologią czy postmodernistycznymi teoriami podmiotu, o których autor wspomina jedynie jako o potencjalnych obszarach dialogu. Niemniej jednak jako finalna synteza zakończenie skutecznie udowadnia, że dla Akwinaty i dla samego Habilitanta rozwój moralny jest w swej istocie głębokim procesem ontologicznym - realną przemianą bytu ludzkiego ku pełni jego nadprzyrodzonych możliwości. Dzieło to ostatecznie jawi się jako wzorcowa rekonstrukcja „architektury dobra”, która nie tylko podsumowuje dotychczasowy stan wiedzy, ale i wyznacza standardy dla przyszłych badań nad tomistyczną antropologią.

Strona formalna monografii dr. Michała Mrozka OP to przykład rygorystycznej, klasycznej architektury naukowej, w której każdy element pełni precyzyjnie określoną funkcję systemową. Układ dziesięciu rozdziałów tworzy spójny ciąg logiczny - od filologiczno-historycznych fundamentów, przez analizy ontologiczne, aż po konkretne zastosowania w teologii moralnej i duchowej. Taka struktura nie tylko porządkuje ogromny materiał źródłowy, ale wręcz „prowadzi za rękę” czytelnika przez skomplikowany labirynt tomistycznej myśli, co jest rzadkim osiągnięciem w tak obszernych studiach systematycznych.

Warsztat naukowy Habilitanta stoi na najwyższym poziomie: aparat krytyczny jest precyzyjny, a wielojęzyczna bibliografia oraz liczne odwołania do tekstów oryginalnych (często cytowanych w języku łacińskim) dowodzą pełnej kontroli nad źródłami. Pod względem językowym praca jest wybitnie hermetyczna i wymagająca - autor posługuje się surowym, technicznym językiem scholastycznym, co zapewnia tekstowi najwyższą precyzję pojęciową, ale jednocześnie stawia wysoką barierę wejścia dla odbiorcy spoza wąskiego grona specjalistów. Wyjątkowym walorem formalnym są liczne tabele i schematy, które pełnią funkcję dydaktyczną i syntetyzującą; pozwalają one na wizualne „opanowanie” rozbudowanych dystynkcji między cnotami, darami i władzami duszy, co znacząco odciąża hermetyczny wywód teoretyczny. Ostatecznie, pod względem edytorskim i metodologicznym, dzieło to jest wzorcem rzetelności, będąc monumentalną i spójną rekonstrukcją, w której forma idealnie koresponduje z powagą i głębią podejmowanej tematyki.

Monografia dr. Michała Mrozka OP to monumentalne studium o wysokim rygorze metodologicznym, które skutecznie przywraca kategorii *habitus* (sprawności) jej nadrzędną rolę w systemie teologii moralnej św. Tomasza z Akwinu. Autor z niezwykłą konsekwencją argumentuje na rzecz tezy, że sprawność to „ściana nośna” całego gmachu myśli Akwinaty; bez niej zrozumienie mechanizmów ludzkiego sprawstwa, trwałości charakteru czy dynamiki łaski okazuje się niemożliwe. Wykład, rozplanowany na dziesięć precyzyjnych rozdziałów, wiedzie czytelnika od filologicznych źródeł pojęcia *hexis-habitus*, przez nasycone treścią

analizy ontologiczne (skupione na kategorii jakości oraz relacji aktu i możliwości), aż po szczegółową rekonstrukcję traktatów poświęconych cnotom, darom i owocom Ducha Świętego.

Główną siłą dzieła jest jego spójność systemowa i rzadko spotykany w literaturze polskiej poziom precyzji w operowaniu aparatem pojęciowym scholastyki, co pozwala Autorowi na skuteczne odparcie zarzutów o mechanicyzm czy behawioryzm tomistycznej etyki. Habilitant przekonująco wykazuje, że *habitus* jako „druga natura” nie determinuje człowieka, lecz „uskrzydla” jego władze (rozum, wolę, uczucia), czyniąc działanie wolnym, sprawnym i radosnym. Z perspektywy krytycznej, choć praca jest wybitnie hermetyczna i wymaga od odbiorcy wysokiej biegłości filozoficznej, jej walor naukowy podnoszą liczne autorskie schematy i tabele, które syntetyzują skomplikowane dystynkcje między porządkiem natury a porządkiem łaski.

Pomimo świadomej rezygnacji z szerokiego dialogu z nowoczesną neurobiologią na rzecz pogłębionej analizy wewnątrzsystemowej monografia jest dziełem definitywnym, wypełniającym istotną lukę w światowym piśmiennictwie. W końcowej ocenie jest to praca o wartości celującej, będąca nie tylko rekonstrukcją historyczną, ale przede wszystkim żywym, realistycznym wykładem antropologii, która w kategorii *habitusu* odnajduje klucz do integralnego rozwoju osoby ludzkiej ku pełni szczęścia.

Merytoryczny dorobek dr. Michała Mrozka OP to przede wszystkim systemowa rehabilitacja kategorii *habitus*, którą Autor skutecznie przywraca jako „ścianę nośną” antropologii i teologii moralnej św. Tomasza z Akwinu. Wkład Habilitanta polega na wykazaniu, że sprawność nie jest mechanicznym nawykiem, lecz dynamicznym „uskrzydleniem” władz duszy, co stanowi niezbędny pomost między metafizyką bytu a nadprzyrodzonym życiem łaski.

W wymiarze rozwoju nauk teologicznych dorobek ten wypełnia istotną lukę w polskim tomizmie, oferując najbardziej kompletne studium Traktatu o *habitusach*, oparte na rygorystycznej analizie źródeł i precyzji epistemologicznej (samopoznanie przez akt). Autor wniósł do dyscypliny nowoczesne narzędzia systematyzacji - autorskie schematy i tabele - które pozwalają na klarowne ujęcie niezwykle złożonych relacji między cnotami, darami a owocami Ducha Świętego, co znacząco podnosi walor metodologiczny teologii spekulatywnej. Ostatecznie dorobek ten dostarcza naukowych fundamentów dla współczesnej teologii duchowości i pedagogiki, promując model rozwoju osoby oparty na integralnej formacji charakteru i „drugiej natury”, wykraczający poza wąski legalizm czy behawioryzm.

Konkluzja i wniosek końcowy

Po zapoznaniu się z dorobkiem naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym oraz analizie najważniejszego osiągnięcia naukowego zatytułowanego „Habitus. Klucz do teologii moralnej św. Tomasza z Akwinu”, kierując się przepisami ustawowymi i rozporządzeniami, stwierdzam, że jego dorobek naukowy tak w aspekcie ilościowym, jak i jakościowym spełnia w stopniu satysfakcjonującym wymogi określone w kryteriach zawartych w obowiązujących aktach prawnych. Wnoszę zatem o dopuszczenie dr. Michała Mrozka OP do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego i następnie o przyznanie jemu stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie i dyscyplinie nauki teologiczne.

Audney Pyda